

oud-gorcum varia

tijdschrift van de historische vereniging „oud-gorcum“

1987

nummer 9

'HISTORISCHE VERENIGING " OUD - GORCUM "

Opgericht 20 augustus 1909

ereleden : H.C. Kruijt
G. Nieuwenhuis

secretariaat/verzending : Vlietlaan 14
Oud-Gorcum Varia 4205 AR GORINCHEM
tel. 01830-22398

bestuur : H.C.P. Bloembergen, voorzitter
W. Kreukniet-den Hertog, secr.
H. Blom, penningmeester
A.J. Busch
H.A. de Kok
drs. H.M. den Uijl
L. Vleggeert
C.A.de Vries-Adriaans

contributie : De contributie bedraagt f 20,=
per jaar, over te maken op rek.
nr. 47.22.64.761 van de Amro-
bank te Gorinchem(postgironr.
van de bank 2900),of op post-
gironr. 5593243 t.n.v.penningm.
"Oud-Gorcum", Kl.Haarsekade 59,
Gorinchem

redactie Oud-Gorcum Varia:B. van Beuzekom
drs. H.M. den Uijl

redactieadres :Van Hogendorpweg 145
4204 XR GORINCHEM
tel. 01830-20167

omslag :St.Hubertusmarkt in de Haarstraat
gezien uit het raam van Haarstr.
29.(foto H.M. den Uijl, 30-10-1959)

MEDEDELINGEN EXCURSIE NAAR ZALTBOMMEL

Op zaterdag 23 mei a.s. zal de excursie naar Zaltbommel plaatsvinden.

Ik wil u vragen om 9.00 uur Buiten de Waterpoort bij de aanlegsteiger aanwezig te zijn. We vertrekken dan met de boot van de Janihudi over de Waal naar Zaltbommel. Aan boord van de boot is gelegenheid om koffie te drinken.

We arriveren tussen elf uur en half twaalf, afhankelijk van de stroming.

In Zaltbommel beginnen we ons bezoek met een rondwandeling door de stad, waarna een lunchpauze wordt gehouden.

Na de lunch brengen we een bezoek aan de recent geres-taureerde Sint Maartenskerk.

Als we deze kerk voldoende hebben bewonderd, gaan we naar het Maarten van Rossumhuis, waar naast de prachtige vaste collectie ook een tentoonstelling is van topografische kaarten.

Na dit bezoek gaan we weer terug naar Gorkum met een bus van de firma Verschoor.

We hopen tussen vijf uur en half zes weer in de Arkelstad te arriveren.

De kosten van deze reis zijn f.30,= per persoon. Lunch, drankjes etc. zijn voor eigen rekening. Met een museumjaarkaart heeft u gratis toegang tot het museum, dus neemt u die mee als u zo'n kaart in het bezit hebt.

Tot slot wil ik u vriendelijk verzoeken het bedrag van f.30,= over te maken op de rekening van "Oud-Gorcum", zodat ik niet in de bus al het geld behoef op te halen en bewaren.

(Amrobank Gorinchem nr.47.22.64.761 of op postgiro-nr. 5593243)

Hartelijk dank voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet en de wens voor een zonnige dag,

W.Kreukniet-den Hertog, secr.

+++++

Tijdens de Republiek der Verenigde Nederlanden(1579-1795) waren de posterijen in handen van de stedelijke regeringen, die de functie van postmeester gewoonlijk opdroegen aan regenten. Postmeesters regelden de brievenposterij. Het vervoer van de post geschiedde door boden, aanvankelijk te voet en later te paard:de postiljons.

In Gorinchem was Antoni van Salingen zo'n bode, die brieven vervoerde tussen deze stad en 's-Gravenhage. Na zijn overlijden stelden burgemeesteren in het najaar van 1681 Cornelis Menningh aan tot "postbode op 's-Gravenhage". Heel wat vertrouwelijke brieven, bestemd voor de bestuurscolleges in Den Haag, werden aan hem toevertrouwd. Vermoedelijk bezorgde hij ook wel eens brieven ten huize van de geadresseerden en beurde daarvoor dan de vrachtkosten ten nadele van de postmeester. Dat was reden voor het opstellen van een contract tussen de houdster van het postkantoor in Gorinchem - Magdalena Sluymer - en Cornelis Menningh. Volgens deze overeenkomst van 12 augustus 1683 ten overstaan van burgemeesteren moest de postbode voortaan alle brieven, pakketten, zakken enz. afleveren bij het postkantoor en de verdere bezorging overlaten aan de bestellers van het postkantoor. Postbode Menningh genoot voor het vervoeren van de post tussen Gorinchem en 's-Gravenhage f 190 per jaar, te betalen door de postmeester. De akte van overeenkomst is mede ondertekend door Adolf Borbagh, postmeester van 's-Gravenhage, die blijkbaar in Gorinchem ook het postkantoor exploiteerde. Een officiële aanstelling bezat hij echter niet, maar vier dagen later benoemden burgemeesteren hem officieel tot postmeester van Gorinchem, belast met de verzending en bestelling van brieven en pakketten. Borbagh was dus de man die verantwoordelijk was voor de verzending van brieven en andere poststukken naar andere plaatsen en de van elders aangevoerde post aan huis moest laten bezorgen. Hij combineerde het Haagse postmeesterschap met dat van Gorinchem en woonde niet eens in deze stad. Zoals we zagen liet hij de werkzaamheden in Gorinchem verrichten door een plaatselijke functionaris, in dit geval een vrouw: Magdalena Sluymer.

Adolf Borbagh was overigens een persoon met een besmet verleden. In de late avond van 21 juni 1672 zag hij, terwijl hij met een paar kornuiten wandelde over de Vijverberg in zijn woonplaats, licht branden in het torentje van het Binnenhof, de werkkamer van de raadpensionaris. Borbagh was een vurige Oranjeklant en had een grenzeloze afkeer van tegenstanders van de Prins van Oranje. Diens machtigste vijand was ongetwijfeld raadpensionaris Johan de Witt en Borbagh stelde voor, deze belangrijkste bestuursambtenaar van het gewest op te wachten en het zwijgen op te leggen. Toen de raadpensionaris en zijn knecht rond het middernachtelijk uur naar buiten kwamen werden ze overmeesterd door Borbagh en de zijnen. In de mening in hun opzet te zijn geslaagd, namen de aanranders vervolgens de vlucht, maar Johan de Witt overleefde de aanslag. Slechts één van zijn belagers werd gegrepen en op het schavot onthoofd. Borbagh hield zich schuil en kreeg na de moord op de gebroeders De Witt (20 augustus 1672) ontslag van rechtsvervolging met behoud van het postmeestersambt. Aan dit sujet vertrouwde het stadsbestuur van Gorinchem de post toe !

In Gorinchem was het echter Magdalena Sluymmer, die de postzaken behartigde. Na haar overlijden in 1693 belastte haar broer Willem zich met de brievenpost en noemde zich zelfs postmeester, maar dat was in naam nog altijd Adolf Borbagh. Later nam Willems weduwe - Johanna Beefting - de werkzaamheden waar. Het postkantoor was toen gevestigd in het huis "de Gulden Cop", staande op de plaats van het pand Hoogstraat 11. In wezen was het deze persoon die als plaatsvervanger of substituut-postmeester de zaken met betrekking tot de post regelde.

De paardenposterij liet soms te wensen over. Zo verklaarde Johanna Beefting in 1706 op verzoek van haar superieur Adolf Borbagh voor notaris Martinus Mekern, dat een zekere Jasper de Jager, die de postverbinding Gorinchem-Gouda v.v. verzorgde, dikwijls gebruik maakte van slechte paarden en dito knechten. Vertragingen waren aan de orde van de dag. Tussen Gouda en Schoonhoven was zelfs een paard gestruikeld en in het water terechtgekomen met ingebrip van ruiter en brieven. De paarden werden dikwijls bereden door jongetjes die zo klein waren, dat ze bij het opstijgen gebruik moesten maken van het pothuis bij haar posthuis "de Gulden Cop", zo klaagde zij namens de postmeester.

Toen Johanna Beefting in februari 1712 overleed, haastte Borbaghs zoon zich een overschrijving van het postmeestersambt op zijn naam te krijgen, maar die vlieger ging niet op. Burgemeesteren vonden, dat een burger van Gorinchem die post moest bekleden en dat klonk aannemelijk. Er zat echter wel een addertje onder het gras. Zij hadden een benoeming op het oog, die geheel paste in hun systeem van vriendjespolitiek. In de vergadering van 12 maart 1712 benoemden zij in die belangrijke functie Adriaan Cornelis Verboom, heel toevallig de oudste zoon van mr. Adriaan Verboom, één van de twee burgemeesters die de benoeming deden. Als dan nog in aanmerking wordt genomen, dat zoonlief net 13 jaar oud was, komt de benoeming in een wat vreemd daglicht te staan. In naam was Adriaan Cornelis nu de Gorinchemse postmeester, die dan ook het genot had van de uit het ambt voortvloeiende inkomsten, maar gedurende zijn minderjarigheid nam zijn edelachtbare vader het ambt waar. Dat kon ook moeilijk anders, want de jeugdige postmeester had ten tijde van zijn benoeming vast nog niet de Latijnse school doorlopen. In 1717 trok hij naar Leiden voor zijn juridische vorming aan de universiteit. Meerderjarig geworden trad Adriaan Cornelis Verboom zelf als postmeester op. Wellicht had hij elders nog andere besognes, want in 1734 vroeg hij wegens uitstедigheid waarneming van het postmeestersambt door een jongere broer die ondermeer zitting had in de vroedschap. Na het Tweede Stadhoudersloze Tijdperk (1702-1747) werden de postmeestersplaatsen in Holland opgedragen aan de Prins van Oranje, die de inkomsten overdroeg aan de Staten van Holland en West-Friesland. Die inkomsten waren niet mis: alleen voor Amsterdam bedroeg de opbrengst jaarlijks f 200.000. De baten van het postmeesterschap van Gorinchem vloeiden rechtstreeks in de zak van postmeester Verboom en zijn niet bekend, maar zullen ongetwijfeld aanzienlijk zijn geweest. Ook Gorinchem zegde toe de postmeestersplaats bij vaceren over te dragen aan de Prins van Oranje c.q. de Staten van Holland en West-Friesland. Adriaan Cornelis Verboom was indertijd voor het leven tot postmeester aangesteld en hij dacht er niet over voortijdig op te stappen, want dan zou zijn bron van inkomsten vervallen. Pas na zijn dood in mei 1775 geschiedde de overdracht. Adriaan Cornelis Verboom was zeer vermogend, ongetwijfeld een gevolg van zijn lucratieve job. Wie daarvan de vruchten zou plukken was zijn natuurlijke maar wel erkende dochter.

Het eigenlijke werk met betrekking tot de verzorging van de post werd gedaan door een commies. Zo was een zekere Hendrik Reems commies der posterijen in Gorinchem. Voor eigen rekening kocht hij in 1767 een huis aan de Arkelstraat om het als postkantoor te gebruiken. Het kostte hem f 900. Twee jaren later wist hij het Gemeneland van Holland en West-Friesland te bewegen het postkantoor over te nemen, waarvoor de commies toen maar liefst f 2.200 beurde. Het postkantoor was toen gevestigd in het huis met een halsgevel, genaamd "het Witte Kruys", zijnde Arkelstraat 36.

Het huis met de halsgevel - het derde huis vanaf de Kapel in de Arkelstraat - deed omstreeks 1770 dienst als postkantoor; de foto dateert uit omstreeks 1965(foto archief Gorinchem)

(slot volgt)

Aart Bijl

Het jaar 1727 zou Abraham van Hoey een belangrijke stap verder brengen in zijn carrière. Eerst had hij gesolliciteerd om als extraordinaris envoyé naar Denemarken te worden gezonden. Hij had veel voorstanders gevonden onder de leden van de Staten van Holland. Zijn vrienden om hem te helpen en zijn vijanden om hem weg te krijgen. Wat dit laatste betreft was het enigszins verwonderlijk dat Amsterdam Van Hoey niet steunde in zijn kandidatuur. Wel was het zo dat Amsterdam gewoonlijk de kandidaten voor de post in Denemarken aanwees maar dit was de gelegenheid voor de Amsterdamse machthebbers geweest om deze lastige Gorcumer weg te promoveren. Zij wilden wel een resident benoemen maar konden op hun vingers uittellen dat Van Hoey met deze lagere rang niet tevreden zou zijn.

De Amsterdamse burgemeesters kregen nog een kans. Een paar maanden later wisten enkele leden van de Hollandse ridder-schap, Boetselaer en Van Wassenaer van Obdam, Abraham van Hoey over te halen de kandidatuur van Van Slingelandt voor het raadpensionarisschap te steunen in ruil voor de belofte dat hij de post van ambassadeur aan het Franse hof zou krijgen. Ook hier benoemde Amsterdam over het algemeen zijn kandidaat, maar nu begrepen de burgemeesters dat het in hun eigen belang was Van Hoey weg te werken. Amsterdam aanvaardde daarom de benoeming en op 10 oktober 1727 vertrok mr. Abraham van Hoey naar Frankrijk. J. Boreel, de ambassadeur van de Republiek, was aldaar overleden, na lange tijd ziek geweest te zijn.

De financiële voorzieningen voor de ambassade waren tot die tijd toereikend geweest. Boreel had zich zonder al te veel klachten met het traktement van f. 30.000,- per jaar kunnen redden. Van Hoey had daar meer moeite mee omdat hij op te grote voet ging leven. Zijn verzoek om een extraordinaris daggeld werd van de hand gewezen. Over zijn taakvervulling is de mening de laatste eeuw sterk gewijzigd. Schreef Van der Aa nog over de ambassadeur "als zoodanig bewees hij het vaderland gewigtige diensten", Aalbers komt tot een geheel andere conclusie over Van Hoey en zegt: "hij was echter een ambassa-

Simon van Slingelandt(1664-1736)
gravure van Jacobus Houbraken, ca.1760

deur die de 'complaisance à outrance' betrachtte. Zijn kruiperige, vleierige en voor het Franse standpunt altijd positieve brieven konden onmogelijk als basis dienen voor een zakelijke en nuchtere evaluatie van de politiek van het hof van Versailles. Dit was des te ongelukkiger omdat het hierbij ging om een hof waarvan de medewerking in de ogen van Haar Hoog Mogenden toch van essentiële betekenis was voor het behoud en het veilig stellen van de vrede in Europa".

Raadpensionaris Van Slingelandt had grote minachting voor de hele wijze van optreden van Van Hoey. Hij schreef hem dan ook weinig, hetgeen voor Van Hoey maar moeilijk te accepteren was. Laatstgenoemde verzocht dan ook regelmatig om van Van Slingelandts wijze directie te mogen profiteren.

Van Slingelandt overleed in 1736 en werd door Van der Heim opgevolgd. In 1739 sluit de Republiek, dankzij de bemoeiingen van Van Hoey, een handelsverdrag met Frankrijk. Maar vanaf deze tijd leest men nog maar weinig over de activiteiten van Van Hoey in Frankrijk. Dit is des te vreemder daar er een aantal politieke ontwikkelingen plaatsvonden waarbij Frankrijk een belangrijke rol speelde. In de eerste plaats ontstond in 1740 de Oostenrijkse Successieoorlog rondom de opvolging van Maria Theresia van Oostenrijk na de dood van haar vader, Karel VI. De meeste Europese hoven hadden de Pragmatieke Sanctie (die Maria Theresia's opvolging moest garanderen) ondertekend. Zo ook de Republiek, onder meer in ruil voor de opheffing van de Oostendse Compagnie. Frankrijk echter niet en sloot met Pruisen, Spanje en Beieren een verbond tegen Oostenrijk. De Fransen bezetten na de slag bij Fontenoy tegen Oostenrijkse-Engelse-Hollandse troepen op 11 mei 1745 de gehele Zuidelijke Nederlanden. Onderhandelingen met Frankrijk werden gevoerd door mr. Jacob Gilles en Van Wassenaer Twickel, geen Van Hoey. Gilles volgt ook Van der Heim in 1746 op wanneer deze overlijdt. Ten tweede vallen de Franse troepen in 1747 Staats-Vlaanderen binnen. Dan pas krijgt Van Hoey na herhaald verzoek om terug geroepen te worden, verlof om naar de Republiek terug te keren. Is het feit dat hij bij zijn vertrek van de Franse koning een buitengewoon geschenk van gouden medailles krijgt veelzeggend?

Als voorstander van een star republicanisme, sterk Fransgezind, komt Van Hoey terug in de Republiek waar de Oranje-partij, Engelsgezind, bezig was met de verheffing van stadhouder Willem IV. Dit is dan ook de reden dat Van Hoey verder ambteloos blijft. In 1766, op zijn hofstede Marlot bij Den Haag overlijdt hij.

Tot zover een eerste verkenning naar het leven van mr. Abraham van Hoey. Voor verschillenden een lastige Gorcumer. Nader onderzoek zal moeten uitwijzen of deze beeldvorming juist is of dat enige nuancering gewenst is. Vooral de periode 1736-1766 blijft tot op heden weinig belicht. Ik hoop in de toekomst hierin verandering te kunnen brengen.

literatuur:A.J. van der Aa, Biographisch Woordenboek der
Nederlanden, Haarlem(1867)
J. Aalbers, De Republiek en de vrede van Europa,
deel I:Achtergronden en algemene aspecten,Gronin-
gen(1980)
J.A.F. de Jongste, Een bewind op zijn smalst
1727-1747.In A.G.N. 9, Bussum(1980)
H.F. de Wit, Gorcums Heren(Merewadereeks deel 4)
Gorinchem(1981)

E. W. VAN HOEY SMITH
GORINCHEM EMMAPLEIN 9

ROTTERDAM. 20 januari 1987
8018 AB

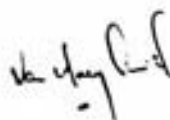
Aan de Redactie van
"Oud-Gorcum Varia"
Van Hogendorpweg 145
4204 XR GORINCHEM

Mijne Heren,

Met belangstelling las ik het artikel
van Aart Bijl over Mr. Abraham van Hoey,
waarop ook nog een vervolg in het vooruitzicht
is gesteld.

Waarom ik U schrijf, is, om U mede te
delen, dat het tevens afgedrukte portret
weliswaar door het Iconografisch Bureau/Den Haag
werd verstrekt, doch waarvan het origineel bij
mij hangt.

Met vriendelijke groeten,

+++++

JEUGDHERINNERINGEN (SLOT)

Tekst van de causerie, gehouden door de heer D.J. du Croo uit Eindhoven, Gorcumer van geboorte, op 28 november 1985 ,

MUZIEK MAKEN

Hennie van Aken hebt u allemaal nog wel gekend. Hij is nog niet zo lang geleden gestorven. Hij dreef de boekhandel van Knierum in de Gasthuisstraat, en was een vriend van mijn oudere broer die vroeg overleden is. Van Aken

Een oude opname van de Gasthuisstraat en niet van de Hoogstraat zoals deze prentbriefkaart abusievelijk vermeldt. In de deuropening van de tweede winkel links staat de heer Van Aken van de boekhandel J.H.Knierum

was zo'n 12 jaar ouder dan ik. Hij was een heel goed cellist en speelde ook in een strijkje, waar mijn zuster in zat en een nicht van mij, Truus Beausar, en nog anderen. Die gaven dan bij elkaar thuis concerten. Bij ons gebeurde dat in de voorkamer, want daar stond de piano, en als het zomer was, dan werden de schuiframen omhoog geschoven en stond het aan

de overkant van de straat zwart van de mensen, niet omdat er nu zo geweldig mooi gespeeld werd, maar dat was het vertier dat men toen zocht. Er was verder nl. niets, geen radio, geen t.v.; als je vertier zocht, moest je dat zelf maken, en dat deden ze dan ook. Dit was dan zo'n klein strijkje, maar je had ook het grote Gorkumse Strijkorkest onder leiding van meneer Van de Rosière. Zijn vrouw speelde piano; ik heb nog pianoles van haar gehad, maar ik ben ermee opgehouden, want ze had de gewoonte om, als je het fout deed, met een liniaaltje op je vingers te slaan. Dan had je de mandolineclub van Rennes met zijn vrouw Francien van Altena, die zat er ook in. En Natuurlijk ook de Bazuin, laat ik die niet vergeten, en de Volharding. De Bazuin gaf zomeravondconcerten op de Markt in die mooie uitneembare tent, die dan opgebouwd werd. Dan stond het op de Markt zwart van de mensen. Dat Strijkorkest, waarover ik het had, gaf concerten in de Kolfbaan. De Bazuin gaf zijn concerten in de tuin van de Doelen. Dat was een heel grote tuin die tot aan de Boerenstraat toeliep; later hebben ze er een stuk van de Ambachtschool in gebouwd. Daarin had je zomeravondconcerten voor de leden van de Bazuin. Dat was geweldig leuk, je zat aan ronde ijzeren tafeltjes, op van die ijzeren klapstoeltjes en je kon een consumptie gebruiken. Er was dan zo'n sfeer zoals je die terugvindt op de schilderijen van Renoir en andere impressionisten.

De Doelen aan de Molenstraat met links de concertzaal/bioscoop, gezien vanuit de tuin op een prentbriefkaart uit rond 1900

In de Doelen was later ook de bioscoop gevestigd, de Doelenbioscoop van de heer Netze. Daar speelde als muzikaal begeleider bij de stomme films, meneer Tukker van de Langendijk, niet de fotograaf, maar de andere Tukker, die een zaak in verlichtingsartikelen had. Ik herinner me nog een advertentie in de Gorkumse krant met de aankondiging van de film "De Dief van Bagdad". Daaronder stond: Met Oosterse muziek van Tukker.

HET TONEELLEVEN

Die Doelen, dat was iets moois. Je had het oude Doelengebouw, dat nu zo prachtig gerestaureerd is. Daar waren ver-

Het Doelengebouw in de Molenstraat, voorzien van de pleisterlaag die na de laatste restauratie gelukkig weer verdween (prentbriefkaart, begin 20ste eeuw)

gaderzalen in, daar was de suite, daar werden diners gegeven. In de tuin had meneer Van Oosterwijk - De Doelen was van de familie Van Oosterwijk - een schouwburgzaal, annex koffiekamer laten bouwen. Toen Van Oosterwijk overleden is heeft de familie De Doelen van de hand willen doen, en men was bang dat daarmee Gorkum zijn schouwburgzaal, dus zijn

ontmoetingspunt, kwijt zou zijn. Toen heeft een groot aantal Gorkumers een n.v. gesticht, die de Doelen heeft overgenomen, met aandelen à raison van f.50,-. Die aandelen hebben nooit een cent dividend opgeleverd, maar het was toch wel prettig als je die had, want dan had je recht van voorbespreking van plaatsen, waardoor je verzekerd was van een goede plaats. Daardoor waren die aandelen ook verhandelbaar. Zo is de Doelen dus in stand gebleven. In die Doelen speelde zich van alles af; voorstellingen van toneelgezelschappen, uitvoeringen van de H.B.S.-club, van de Gymnasiumclub, van gymnastiekverenigingen met meneer Stegeman. Kortom een opgewekt toneelleven. In dit verband noem ik de heer en mevrouw Koster. Ze woonden in de Robberstraat op een bovenhuis en hadden een verhuurinrichting voor toneelcostuums. De heer Koster was tevens regisseur en schreef ook zelf toneelstukken. Als hij zelf een toneelstuk schreef, maakte hij er uiteraard een costuumstuk van; dan werden bij hem de costuums natuurlijk ook gehuurd. Een beetje ouderwetse mensen. In mijn tijd waren ze eigenlijk al helemaal op hun retour, en het is ook erg tragisch met hen afgelopen. Op een gegeven moment werden ze dood in hun huis aangetroffen; ze hadden de gaskraan opengedraaid, want ze bezaten geen rooie cent meer en wilden dat voor de wereld niet weten. Dergelijke gevallen had je, ik ken er nog meer. Eigenlijk zijn ze van honger gestorven. Nu niet al te droevig. Over toneelspelen gesproken. Je had Willem Vernooij. Die had in de Gasthuisstraat een winkel in hoeden; zijn zusters verkochten dameshoeden en hij herenhoeden. Dameshoeden met opgezette vogels en voiles als versiering. Willem verkocht, zoals gezegd, herenhoeden en ook matelots, van die strooien hoeden. Daarom heette hij ook Strooien en Willem. Die Strooien Willem was een toneelspeler van naam, evenals Togni, Knijff en Walraven. Zo werd op zekere keer in Gorkum opgevoerd het openluchtspel "De legende van de Zwaan", dat de ondergang van het geslacht Arkel behandelde. Dat werd gegeven in het Park, om nauwkeuriger te zijn, aan het einde van het Park, waar het hoog is, met het bazaltmuurtje. Boven was het toneel en daar beneden zaten de toeschouwers. Willem van Arkel is, zoals alle Gorkumers weten, gesneuveld in de Revetsteeg. Daar hebben ze in de zestiende eeuw (1549) een gevelsteen aangebracht waarop staat: "Doemen schreef den 1 december veertienhonderd zestien en een doe bleef de edelen hooch geboren willem van Arkel voor desen steen". Op het de-

cor dat ze daar op het toneel neergezet hadden, was een middeleeuws stadsgezicht geschilderd, en daar zag je een straat in uitlopen, dat was de Revetsteeg. Om nu goed duidelijk te maken dat het de Revetsteeg was, hadden ze daar op een huisje die gevelsteen geschilderd, wat natuurlijk volslagen onzin was, want Willem was nog niet gesneuveld. Dat toneelstuk speelde zich dus af. Willem Vernooy komt op als Willem van Arkel- hij had de hoofdrol- en Togni of Knijff was Walraven van Brederode, de veldheer van Jacoba van Beieren. Al strijdend met Walraven van Brederode komt Willem van Arkel op, beiden in de harnessen van Koster en met helmen op. Dat ging van kling-klang. Het was levensecht. Maar Willem Vernooy ging zo in zijn spel op, dat hij vergat te sneuvelen, en hij bleef maar op Brederode inhakken, en deze zou bijna het slachtoffer worden. Koster, die de regie toen had, kwam tussen de coulissen en zei: "Vernooy, sneuvelen; Vernooy, sneuvel nou!". "Ik verdom je" zei Vernooy, en hij sloeg er op los. Met een wandelstok hebben ze hem toen om zijn enkel gehaakt en zo hebben ze hem onderuit getrokken. Toen was hij dus gesneuveld. Hij werd op een baar gelegd, die ze van het ziekenhuis geleend hadden. Er werd een lijkwade over hem heen gelegd, dat was van dat—ik zie het nog zó voor me, ik speelde nl. ook in dat stuk mee, als page—van dat groene canvas, van dat zeildoek, dikke rommel was dat. Dan komt Jacoba van Beieren bij die baar. Ze houdt een heel lange monoloog, waarin ze vertelt dat het toch zo verschrikkelijk is, dat Willem gesneuveld is, want ze had eigenlijk zo graag met hem willen trouwen, niet alleen omdat ze hem zo'n aardige vent vond, maar ook omdat dat het einde had betekend van de Hoekse en Kabeljauwse twisten. En zo stond ze maar te praten. Die Willem Vernooy kreeg het daar onder dat doek een beetje benauwd, waardoor het publiek dat doek af en toe omhoog en weer naar beneden kon zien gaan, om het lijk lucht te verschaffen. Dat was dan het Gorkumse toneel.

KONINKLIJK BEZOEK

Wat ik nu ga vertellen staat nergens geboekstaafd, maar ik bezweer u dat het waar is, want ik heb het gehoord van tijdgenoten die dit persoonlijk hebben meegemaakt. Dat gaat nl. over een koninklijk bezoek aan Gorkum. Dan moet u weten dat koningin Wilhelmina altijd geweigerd heeft een bezoek te

brengen aan Gorkum. Dat had een achtergrond. Die achtergrond zal ik u vertellen. Koning Willem III had een relatie die in Ulvenhout woonde, en die ging hij af en toe bezoeken. Dan kwam hij per koets door Gorkum. Nu kon je natuurlijk niet in één dag van het Loo of Soestdijk, waar hij dan zat, naar Ulvenhout komen, dus dan logeerde hij aan de overkant van de rivier in het veerhuis. In dat veerhuis zat toen een zekere Sprenger, War Sprenger. De koning logeerde regelmatig bij Sprenger, met wie hij dan ook bevriend was. Het verhaal gaat dat die Sprenger op zekere keer de koning op zijn knie sloeg en zei: "Wullum, Wullum, wat hedde 'n aardig spanbroek-sken aan". Dit verhaal heeft echter met het eigenlijke verhaal weinig te maken, maar dat volgt nu. Op een keer kwam de koning hier door de stad voordat hij met de veerpont meeinging. Je had drie bruggen over de Haven, net als tegenwoordig. Twee draaiden een kwart slag heen, en dan weer een kwart slag terug, maar de derde brug draaide helemaal rond; dat was in die tijd iets heel nieuws. Dat was de koning verteld en die vond het interessant. Hij wilde dat wel eens zien. Hij stapte dus uit zijn koets en ging de brug op. De brugwachter kreeg de opdracht de brug te draaien. Dat vond de koning leuk en hij zei "Nog een keer" en "Nog een keer". Boze tongen beweerden dat de koning de tijd in de koets verdreven had met af en toe een versnapering tot zich te nemen, maar dat laten we even buiten beschouwing. Wat er wel gebeurde was het volgende. Er waren een aantal Gorkumers die er lucht van gekregen hadden dat de koning daar op de brug stond, en die waren komen kijken om de koning toe te juichen en zo. Toen is er een jongen geweest uit de Dalemstraat of uit het Laantje, want daar woonden toentertijd uitsluitend vissers, die zeer Oranjegezind waren, die de koning iets heeft toegeworpen. De koning zag dat aankomen en maakte een zwaai met zijn wandelstok. Dat lokte anderen uit om dat ook eens te proberen. Daar hebben ze toen met bepaalde projectielen, zoals appels en dergelijke, gegooid en dat ontaardde in een reuze oranjelol. De koning vond het leuk en die mensen vonden het ook leuk. Toen dat afgelopen was, is de koning weer verder gegaan. Daar werd verder niet meer over gepraat. Maar dit blijkt dan toch ter ore gekomen te zijn aan koningin Wilhelmina, later. Die vond dat een belediging en wilde niet meer in Gorkum komen. Dat heeft ze volgehouden tot 1919. Toen was hier in Gorkum een grote landbouwtentoonstelling buiten de Waterpoort in

het park, alsmede een concours hippique. Toen hebben ze toch weer geprobeerd de koningin hier naar toe te krijgen, en ze heeft ja gezegd. Ze heeft die landbouwtentoonstelling bezocht en is bij het concours hippique geweest; ze is op het stadhuis ontvangen; er was een jubelzang van Gorkumse kinderen. Toen moest de koningin op het stadhuis ook iets zeggen en ze begon haar toespraak met: "Na de belediging mijn koninklijke vader in deze stad aangedaan, heb ik nochtans, enz....". Burgemeester Gaarlandt, de vader van Karel Gaarlandt, die later Commissaris van de Koningin in Drenthe is geworden, heb ik het volgende zelf horen vertellen: Op zekere keer kwam koningin Wilhelmina met de veerboot over per

Burgemeester
E.G. Gaarlandt
(foto Gemeentelijke
Archiefdienst,
Gorinchem)

auto, en op Gorkums grondgebied werd ze door burgemeester Gaarlandt verwelkomd. Hij informeerde of ze een goede reis had gehad, en vroeg: "Hoe maakt prinses Juliana het?". Waarop de koningin zei: "Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Juliana maakt het wel". Zo was de koningin. Gaarlandt was daar diep

door getroffen. Hoe ging het nu verder toen de koningin de landbouwtentoonstelling had bezocht ? Dit verhaal - dat moet ik u van te voren zeggen - daar is wel iets van waar, maar het is een legende geworden, en dus wat mooier gemaakt. De mensen die het mij hebben verteld, hebben het in volle ernst gedaan, en dat waren mijn vader en mijn oom Theo, die er beiden bij betrokken waren. De koningin had dus de landbouwtentoonstelling bezichtigd en het concours hippique bijgewoond. Er was natuurlijk een comité van ontvangst gevormd en zo'n comité moet van tevoren alles bedenken wat er kan gebeuren, wat voor maatregelen er dan genomen moeten worden en wat er in het algemeen geregeld moet worden. Nu zijn er altijd dingen die vergeten worden en die gebeuren dan juist. Dit comité was verdraaid goed, het had alles tot in de finesses geregeld. Zo kwam onder andere ook het volgende ter sprake: als de koningin op een bepaald ogenblik haar handen eens wil wassen, netjes gezegd, hoe moet dat dan ? Op die landbouwtentoonstelling kon dat natuurlijk niet. Op het stadhuis is die gelegenheid ook niet bepaald geschikt voor de koningin. Toen opperde een helder comitélid: "Maar bij Beausar (die was toen zelf gemeenteraadslid, mijn oom Theo), die heeft de mooiste w.c. van Gorinchem." Dat was ook zo. Ik weet niet wie er nu in dat huis woont, maar u zou eens kunnen gaan kijken of dat zo is. Zo had het comité het fameuze plan dat, als de koningin had rondgelopen daar in het stadhuis en de kinderen dag had gezegd "het" zou gaan bij oom Theo. Dat was het dan. De koningin kwam van tentoonstelling en concours hippique, werd ontvangen op het stadhuis en kreeg een aubade. Oom Theo stond intussen op zijn stoep met zijn geklede jas aan, zijn hoge hoed op, maar de koningin kwam niet. Dus Theo ging eens naar de commissaris Van der Marel, die de orde stond te handhaven, en zei tegen Van der Marel: "Komt ze nu nog of komt ze niet?". Dat wist Van der Marel natuurlijk ook niet: "Ik zal 't eens informeren". Hij ging naar de adjudant en zei: "Adjudant, wanneer Hare Majesteit of Zijne Koninklyke Hoogheid of leden van het gevolg soms gebruik willen maken van een toilet.....", maar verder kwam hij niet, want de adjudant zei: "Hare Majesteit määkt geen gebruik van een toilet". Oom Theo maar denken: hoe moet het dan ?

MARKTEN

De markten — en nu spreek ik over de gewone, wekelijkse markten

— waren toen vrijwel eender als ze nu nog zijn, maar met een enkel verschil: je had toen nog de z.g. bonenvrouwen. Die brachten hun groenten niet naar de veiling, maar kwamen op de weekmarkt. Ze zaten dan in de Gasthuisstraat op de stoepen, tot aan de Hoogstraat toe. Daar kocht je dan je sperziebonen en je snijbonen. Dagenlang waren we aan het haren, want toen hadden de bonen allemaal nog haren. Daarna moesten ze gesneden worden in de snijmolen, en tenslotte gingen ze in een grote Keulse pot met zout erin, een doekje er overheen en een plankje erop met daar weer een steen bovenop. 's Winters aten we dan zoute bonen met witte bonen. Ik zeg wel eens tegen mijn vrouw: waarom eten we nooit meer eens zoute bonen met witte bonen? Die zijn er blijkbaar niet meer, net zomin als rolpens met appel en rode kool. Verder had je nog - en dat was ook een groot verschil met nu - op de botermarkt de vrouwen die daar zaten met echte Keulse potten met boter. Daar kwamen ook de kaasboeren met hele kazen. Je kocht een hele kaas, die ging in de kelder of op de zolder.

De paas- en pinkstermarkten van tegenwoordig zijn een flauwe afspiegeling van wat ze vroeger waren: in één woord geweldig. Dan kwamen uit de hele Alblasserwaard, de Tielerwaard de Vijfherenlanden en het Land van Altena buitenlui naar Gorkum. Dan was de gewone weekmarkt veel groter dan anders. Voor het stadhuis stonden standwerkers.

Veehandelaren met hun vee tijdens de Sint-Hubertusmarkt. Plaats van handeling is de Haarstraat-hoek Kwekelstraat (foto H.M. den Uijl, najaar 1959)

Ik herinner me nog dat je daar een tandentrekken had. Dat was een vent met een hoge hoed op en een witte jas aan, en hij had bij zich een jongen met een Turkse trom met bekkens. Als er dan een boer kwam die kiespijn had, werd hij in een stoel gezet en dan werd hem inderdaad een kies getrokken zonder verdoving, terwijl de jongen maar van boem, boem, boem deed, zodat je de boer niet hoorde schreeuwen. Die tandendokter verkocht ook poedertjes tegen de tandpijn. Wanneer er een boer bij hem kwam, nam hij zo'n poedertje en dat smeerde hij op de zieke kies, vervolgens pakte hij een pincetje en haalde daarmee een meelwormpje uit de kies. Dat wormpje zat natuurlijk in die poeder, maar de tandendokter zei: "Kijk, dat is nou de kwaai pier". Dat soort poedertjes verkocht hij dan.

KERMIS

We komen nu op de kermis. Vóór het stadhuis had je de poffertjes- en de wafelkramen. Vlak vóór het stadhuis was een straatje van kramen waar je snoepgoed kon kopen: zuurstokken en noga; dat was de noga van Willem Stuvé uit Haarlem. Oorspronkelijk kwam de familie Stuvé uit Montélimar in Zuid-Frankrijk, en dat riepen ze dan ook. "Nougat, nougat de Montélimar". Dan kocht je van die pakken noga in zilverpapier met zo'n mooi plaatje erop.

Achter het stadhuis stond bij de Tinnegietersteeg de centsdraaimolen. Daar liep een paard rond met een blinddoek voor. Tegen betaling van een cent, later voor twee centen, kon je in die draaimolen. Dat was alleen voor kleine kinderen, want de draaimolen was 's avonds al vroeg gesloten, dan waren de klanten immers al naar bed.

Vóór het dameshuis, het vrouwenhuis zeiden ze toen, stond een wafelkraam, maar die verkocht geen poffertjes. Die kraam heette Van der Linden. Ze hadden een voorrecht, nl. dat ze 's zondags, vóórdat de kermis begon, na kerktijd open mochten zijn. Dan kon je daar de wafels halen, maar niet in de kraam opeten. Je kreeg een blikken doos mee, met een komfoortje erin om de wafels warm te houden. Mijn vader bracht dan 's zondags de eerste wafels van de kermis mee. Dat komfoortje met die doos bracht je daarna netjes terug.

Verder had je vóór het Kanselpoortje, zoals wij gewoonlijk

zeiden, tegenover de kerk aan de Markt, altijd één of twee van die tentjes, een soort schouwburgtentjes. Die waren heel geheimzinnig; ze waren alleen maar open op de "boerendagen", dat waren de maandag en de dinsdag van de kermis, en de maandag als de kermis afgelopen was. Voor de rest van de tijd waren ze gesloten. Die tentjes kwamen éénmalig; ze kwamen maar één keer in Gorkum en dan kwamen ze niet meer terug. Ik zal straks vertellen waarom, want nu gaan we even verder de kermis op.

Dan gaan we van de Markt af, de Molenstraat door, de Bornsteeg op naar het Eind. Daar stond altijd een grote oliebolenkraam. In de Haven lagen een paar schuitjes met paling, want met de kermis kocht je paling. En dan had Schetselaar, de viswinkel op de Langendijk, altijd van die heel grote, dikke palingen met een rode strik om; dat was de kermispaling. Verder zat er op het Eind ook altijd een vrouw met een komfoortje, een kachelkje waar ze hout in stookte. Daar stond een grote pan met olie op, met ernaast een emmer met beslag. Ze bakte de lekkerste olieballen. Dat was Driek. Nou geloof ik eigenlijk niet dat dat de lekkerste olieballen waren, maar het was een Gorkumse vrouw. Olieballen moest je van Driek hebben.

Zo komen we op de Kalkhaven. Waar kijken we dan tegenaan? Tegen de stoomcarroussel van Anton Benner. Die stoomcarroussel kan ik u niet beschrijven. In het museum staat een model,

heel knap gemaakt, maar het is een flauwe afspiegeling van de werkelijkheid, want van de echte kan ik lyrisch worden. Hij lijkt een beetje op de San Marco in Venetië, maar mooier; met die steigerende paarden daar bovenin, die jonkvrouwen die daar belaagd worden door leeuwen; een neger die met een dolk zo'n leeuw dood stoot, enorm grote schilderijen, waarvan één met moren die ergens intocht in een stad houden. Als je naar binnen ging in die stoomcarrousel, die electricisch verlicht was d.m.v. een eigen aggregaat, dan hoorde je dat daverende orgel de Vlaamse Leeuw spelen, en zag je de lokomobiel midden in de carrousel staan en niet, zoals bij de maquette, apart. Wat was die mooi, van glanzend koper, helemaal gepoetst. En dan die schuitjes met al dat glas, en die spiegeltjes, die paarden en dat varken met een clowntje er achterop. Kortom, ik kan het niet beschrijven. Je moet het niet alleen zien, je moet het ook horen: dat geluid van die stoomcarrousel, dat fluiten van die stoommachine als de rit begon en eindigde, dat orgel dat speelde, dat geraas. Je kunt het nog een beetje beleven op de Efteling, waar een stoomcarrousel staat van Janvier, net zo'n carrousel als van Benner, maar niet zo mooi. Als kind kreeg je een abonnement op die stoomcarrousel, want dan wisten je ouders dat je onder de pannen was, dan kwam je nergens anders meer. Dat abonnement ging je zaterdag zelf kopen in de salonwagen, bij mevrouw Benner. De Benners woonden nl. in een woonwagen, maar waarom ze daar woonden, begrijp ik niet, want ze hadden hier in Gorkum hun vaste adres, waar ze 's winters woonden, op de hoek van de Kalkhaven met de Lombardstraat, en daarnaast werd ook de stoomcarrousel opgeslagen. In het algemeen verschilde de kermis toen niet zoveel van die van nu, was alleen iets romantischer, niet zo technisch. Wel had je ook verschijnselen die je tegenwoordig niet meer zo ziet, nl. van die rariteitenkabinetten: de vrouw met de baard, het kalf met zes poten, het varken met twee koppen, en de zeemeermin en de dikke dame. Van die dikke dame moet ik een verhaal vertellen. Een zekere heer -ik zal zijn naam niet noemen -was met zijn vrienden de kermis op geweest. Tent in, tent uit, waren ze op een gegeven moment bij die dikke dame aangeland. Nu was er aan die dikke dame eigenlijk niet zoveel te zien; 't was een walgelijk dik mens met onderkinnen van hier tot ginder, eigenlijk een zielige figuur. Ze zat op twee stoelen, had een kinderjurkje aan met kantjes en ruches en een strikje in 't haar, korte mouwtjes, waaruit de dikke armen te voorschijn

kwamen. Dan werd er van die dikke dame verteld hoe oud ze was, hoeveel ze woog, wat ze at. Daarmee was het eigenlijk bekeken en had je de dikke dame gezien. Die zekere heer kwam dus bij die bewuste dame, maakte de voorstelling mee, en zei tegen de spullenbaas: "Ik heb er een rijksdaalder voor over, als ik dat mens eens op haar blote billen mag slaan, Nu was een rijksdaalder in die tijd een verduivelde hoop geld, want een arbeider verdiende toen vijf tot acht gulden per week. Dit was dus wel te overwegen. De spullenbaas praatte met die dikke dame en gaf als antwoord: "Nou goed, vooruit dan maar". Dat mens ging dus voorover gebogen staan en de broek ging een beetje naar beneden. Toen streek de betreffende heer enige tijd over de billen, en dat duurde even. Tenslotte zei de spullenbaas: "Nou sla dan", waarop de heer antwoordde: "Nee, ik verdom je wat, want dat kost me een rijksdaalder !"

Wat was er zoal nog meer ? Je had nog de luchtschommel, de zweefmolens, de viskraampjes, touwtjetrokken, ballengooien, de vrolijke keuken, kort gezegd: alles wat je tegenwoordig ook nog op de kermis vindt.

Dan ging je de stad weer in, en onderweg kwam je al die randverschijnselen tegen die je nu niet meer zo ziet, zoals de boeienkoning, de berenleider met een dansende beer aan zijn ketting, het Italiaanse echtpaar uit Delft met een piano-orgeltje, waar het aapje op zat, dat de centen ophaalde, en niet te vergeten Hansje met de bellen, dat is die figuur die door Wim Sonneveld weer tot leven gebracht is als Nikkelen Nelis. Die liep daar steeds rond, een vent die met zijn ellebogen, zijn handen en zijn voeten instrumenten bespeelde. Ik zou haast Jan Rettekete vergeten, de Gorkumse orgeldraaier die woonde in de Blauwe Haansteeg, een heel smal zijsteegje van de Kalkhaven. Maar hij kwam niet alleen met de kermis, iedere week kwam hij rond. Hij had dan zo z'n vaste adressen, en als het glad was of slecht weer, kwam hij zonder orgel, en haalde zo ook zijn geld op.

Op het Melkpad stond de schouwburgtent van Das (Dassi ?). Daarin werden toneelstukken opgevoerd, zoals "De twee wezen", waarin een Louis Bouwmeester nog meespeelde; ook Louis Davids heb ik daar gezien, Kees Pruis, Lou Bandy en de revue van Henri Terhall, die later de Bouwmeester-revue geworden is, met Buziau en Siem Nieuwenhuizen. In de Doelen was iedere avond iets te doen: café chantant. Daar heb ik Koos Speenhoff ge-

Louis Davids(links) met Johan Buziau(in het midden,met hoed en wandelstok)voor het Scheveningse Kurhaus, 8 juli 1934

zien met zijn vrouw Césarine, verder Pisuisse. Dat kwam met de kermis allemaal naar Gorkum.

En nu kom ik op die tentjes bij het Kanselpoortje. Ze waren dus alleen open op de zg. "Boerendagen". De eerste dag was er 's morgens paardenmarkt. Dan kwamen de paarden 's nachts al aan. Dat kon ik goed horen bij ons in de Gasthuisstraat, want ze kwamen aan in de Haarstraat en stonden in de Kruisstraat tot aan de toren toe en soms nog verder. De volgende dag - op de dinsdag - kwamen de koeien. Dan zag aan het eind van de ochtend heel Gorkum groen. Daarna kwam de sproeiwagen en die spoot alles weer schoon. Maar de boerenjongens en de boerenmeiden kwamen dan ook kermis houden, en die spaarden daar het hele jaar voor, want ze hadden niets anders in die tijd. Dus ze kwamen met een dikke beurs naar Gorkum. Voor die groep lieden waren nu deze tentjes.

Om een van die tentjes te noemen, dat was "Vijf Minuten Middernacht". Dat was een soort theatertentje, maar klein. Aan de voorkant was een grote beschildering met dames die de cancan dansten; voor de Moulin Rouge. Binnen waren houten banken

zonder leuning. Er was een podiumpje en daarop stond een tafeltje, waarop een waxinelichtje brandde. Dat was de enige verlichting van de tent, en dan de deuropening natuurlijk. Zat die tent voldoende vol, dan kwam de spullenbaas, die het gordijn voor de deur dichtdeed. Dan was er dus alleen nog het licht van dat pitje. Daarna kwam die man op het podium en hield een hele toespraak over alle gebeurlijkheden rond het middernachtelijk uur en spookgeschiedenissen, alsmede pikante verhalen uit Parijs. Op een gegeven ogenblik zei hij dan: "En thans, dames en heren, gaat u dit allemaal zelf beleven, vijf minuten middernacht", dan blies hij het lichtje uit en zat je in het pikkedonker. Er was dan natuurlijk een hoop geroezemoes en lawaai, daar in die tent, een geschreeuw en een gelach. Na vijf minuten stak hij het pitje weer aan en dan was de voorstelling afgelopen. Nu zul je zeggen, dat kan je maar één maal doen, maar dat is niet waar, want al die mensen die daar uitkwamen, voelden zich op de een of andere wijze toch wel genomen, en zeiden tegen de anderen: "Zeg, daar moet je naar toe gaan; dat is leuk!" Laten we trouwens eerlijk zijn: voor al die boerenmeiden en boerenjongens waren die vijf minuten middernacht mooi meegenomen. Dan had je nog een ander tentje, en dat was de "Negertent". Officieel was dat een Wildeman, maar bij ons heette dat de Negertent. Aan de buitenkant was deze tent beschilderd met leeuwen en tijgers en palmbomen en apen. Er zat een luikje in met tralies ervoor; daar zag je af en toe een zwart gezicht, met een ring door de neus en dikke rode lippen, nu en dan ongearticuleerde klanken uitstoten. Buiten werd er een hele toespraak over gehouden. Daarna ging je de tent in en daar zat dan een wildeman. Dat was een zwart gemaakte kerel met een pruik op, zwart tricot aan, een hoela-rokje om en een soort luipaardvel. Hij zat geketend aan een stoel. Dan werd er van alles over die vent verteld: wat hij at, rauw vlees, mensenvlees als het kon; wat hij dronk, bloed. Hij kreeg een rode vloeistof in een beker, je zag het hem uitdrinken.

De grote grap was: je mocht met die kerel vechten. Daar werd je toe uitgenodigd. Als je nl. op het podium kwam en die vent met een sabel in een hoek kon drijven, en wel achter de streep — want er was een streep getrokken — dan kreeg je een gulden. Nu woonde er in Gorkum een zekere Schefferlie, een scharensliiep. Van hem werd verteld dat hij koloniaal geweest was. Hij kwam in die tent en zei dat hij wel eens met

die wildeman wilde vechten. Schefferlie kreeg een sabel en ook de wildeman kreeg er een, nadat hij losgemaakt was van de ketting. De wildeman was natuurlijk in het voordeel, want die stond op het podium, en de andere man stond beneden. Ik moet er wel bij vertellen dat ze een schermmasker vóór kregen en een borststuk, dus heel veel kwaad kon het niet met die sabels. Dat gevecht begon dan en Schefferlie sprong al gauw op het podium. Hij kon beter vechten dan die wildeman en kreeg hem inderdaad achter de streep. En nu de gulden. Maar de spullenbaas zei "nee", want het was vals geweest en verkeerd gedaan; hij wilde de gulden niet geven. O, goed, zei Schefferlie, en begon weer op die wildeman in te slaan en joeg hem de tent uit, de kermis op met de hele troep er achteraan. Hij kreeg zijn gulden, maar die Negertent kon toen wel inpakken natuurlijk.

Nu het laatste verhaal. Dat was de tent "Krek Geraje". U begrijpt nu wel, waarom die tentjes maar eenmaal kwamen en niet meer, want dan was de lol eraf. Zo kwam dan ook op een keer dat tentje "Krek Geraje" op de kermis. Aan de buitenkant beschilderd met allemaal kolfglazen (retorten) en rook die er uit opsteeg, die geestverschijningen opriep. Allemaal heel geheimzinnig en spannend. Als je binnenkwam, was het helemaal weer net zo als in dat tentje van "Vijf Minuten Middernacht". Vermoedelijk was deze tent van dezelfde spullenbaas. Op een podium stond een tafeltje met daarop een grote pan. Die pan was afgedekt met een deksel waarin een gat. De spullenbaas verzocht een der aanwezigen op het podium te komen om assistentie te verlenen bij een belangrijk experiment. Met veel gejoel en gelach werd er dan altijd wel een boerenjongen door zijn kameraden naar voren geduwd. Na eerst door de spullenbaas, met veel bijval uit het publiek, flink te zijn doorgehaald werd de "assistent" tenslotte verzocht, nu in alle ernst, zijn medewerking te verlenen. Dat ging dan zó. "Steek uw vinger in het gat van het deksel" Dat gebeurde en na enige tijd zei de spullenbaas: "Trek thans uw vinger uit het gat en beruik uw vinger". De jongen deed dat en dan kreeg je zoiets te horen als: "Dat is verdomme stront!". Dan zei de spullenbaas: "Krek geraje" en de voorstelling was afgelopen. En zo ook dit verhaal!

+++++

BRIEF MET BETREKKING TOT "JEUGDHERINNERINGEN(I)"

Aan het secretariaat van de Historische Vereniging
"Oud-Gorcum"

M.

Met veel genoegen las ik uw blaadje no.7 en kan niet nalaten het bijgaande aan u te schrijven omdat het de grootvader Du Croo ten voeten uit typeert.

Het staat mij alles nog helder voor de geest, wellicht heeft u er nog iets aan.

Hoogachtend,

mevr. S.J. Pel-den Haan ,Bloemendaal,10 september 1986.

"Naar aanleiding van Jeugdherinneringen in uw laatste uitgave zou ik graag, als geboren Gorcumse, iets vertellen over de grootvader van de schrijver, en dat is zeker de moeite waard.

Ik ben nu 85 jaar en woonde niet ver van de Langendijk nl. op het Eind van de Langendijk, waar de zaak was. Daar ik de jongste van het gezin was, was het nogal eens:Haal jij eens even garen enz.In een gezin van 7 kinderen is nogal wat nodig! We waren er allemaal dol op. Waarom? Dat zult u zo begrijpen.

De heer Du Croo was een allervriendelijkste man. Zoals in die tijd veel voorkwam droeg hij altijd een hoofddekseel zonder rand, zwart, waar hier en daar een wit haartje onderuit kwam. Een "calotje" noemde men dat als ik mij niet vergis. Zijn jasje was van zwart luster, een dunne ietwat glimmende stof, indertijd veel in gebruik.

Hij was vaak te vinden in de Kerksteeg of op de Langendijk vóór zijn zaak, omringd door een drom kinderen, lachend en grapjes makend. Zijn handen verdwenen dan in zijn zakken en kwamen eruit gevuld met snoepjes! Ik zie hem nog staan en dan maar uitdelen en de kinderen dollen pret! Dit kwam bijna dagelijks voor, de groep werd steeds groter, u weet hoe dat met kinderen gaat. In het verhaal van grootvader Du Croo mag dit niet ontbreken, te meer daar hij zelf het meeste plezier had van de hele groep.

+++++

Bas van Beuzekom, projektmedewerker afdeling maritieme historie van de marinestaf

INLEIDING

Na in de voorafgaande nummers van "Oud-Gorcum Varia" de aandacht te hebben gevestigd op enkele uit Gorinchem afkomstige marineofficieren uit vroeger eeuwen, wil ik deze keer aanzienlijk minder ver terug gaan in de tijd. 10 Mei 1940, een datum die velen onder ons nooit zullen vergeten. De Duitsers vallen onverhoeds ons land binnen. Het leger was weliswaar paraat, maar bij lange na niet opgewassen tegen de overmacht van onze oosterburen. De verloren strijd om de Grebbeberg en het bombardement van Rotterdam noodzaakten tot capitulatie.

Uiteraard nam ook de Koninklijke marine deel aan de ongelijke strijd. Hier en daar werd dapper tegenstand geboden, maar het was tevergeefs; voor zover haar schepen niet vernietigd werden of in Duitse handen vielen, week het resterende deel van de vloot uit naar het Verenigd Koninkrijk, waar de strijd kon worden voortgezet. Maar ook dichterbij huis kwam de Koninklijke Marine in actie.

Over wat zich tijdens de meidagen van 1940 in en om Gorcum op het water heeft afgespeeld - inmiddels alweer 47 jaar geleden - zal u, naar ik voorzichtig aanneem, wellicht minder bekend zijn, dan over de militaire operaties te land. Eerlijk gezegd, waren de verrichtingen op de rivieren in het grote geheel ook niet van zoveel belang. In ieder geval bleven zij altijd een beetje in de luwte.

Maritieme historici als Bezemer en Bosscher hebben er in hun publikaties overigens toch wel enige aandacht aan besteed. Aangezien misschien niet ieder van ons deze, toch wel min of meer specialistische werken heeft gelezen, leek het mij wel op z'n plaats er in deze rubriek enige aandacht aan te schenken, mede in de hoop dat er enkelen on-

der u zullen zijn, die er misschien wel in meerdere of mindere mate ooggetuige van geweest zijn en daardoor mogelijk waardevolle, aanvullende informatie kunnen verschaffen op datgene wat er in officiële marinebronnen over genoteerd staat.

STOKOUDE SCHEPEN OP DE BOVENRIVIEREN

Het onderdeel van de Koninklijke Marine dat in die dagen belast was met de verdediging van de zg."bovenrivieren" luisterde naar de naam "Bewakings-en Onderzoekingsdienst Bovenrivieren", een indrukwekkende aanduiding voor iets wat in werkelijkheid weinig voorstelde. De dienst omvatte een aantal oorlogsscheepjes welke volgens Bezemer "eerder in een museum thuis hoorden, dan op de Rijn en de Waal in 1940".

Drie van deze vaartuigen zijn tijdens de meidagen in Gorinchem geweest, maar daarover straks meer. Het waren de rivierkannoneerboot Hr.Ms. "Tyr", daterend uit 1878, dus meer dan 60 jaar oud, de torpedoboot Hr.Ms. "Christiaan Cornelis" uit 1905 en tenslotte de defensiesloep "Cressy", daterend uit 1900.

10 MEI 1940

Op bovengenoemde datum was de positie van de schepen van die dienst met die lange naam als volgt:

- Kanonnerboot "Braga" met drie motorboten: Millingen.
- Kanonnerboot "Tyr", torpedoboot "Christiaan Cornelis" en defensiesloep "Cressy" : Nijmegen
- Kanonnerboot "Freyr" : Arnhem
- Logementschip "Wilhelmina" : Weurt

Commandant van al deze schepen was de luitenant-ter-zee Ie kl. H.W.A.Madsen, tevens bevelhebber van de "Tyr". Tijdens een bespreking met een officier van de Staf-Commandant Veldleger was overeengekomen, dat de vermelde schepen tot het uiterste weerstand zouden bieden en vervolgens verder naar omstandigheden zouden optreden.

De "Braga" nam slechts zeer kort deel aan de strijd; bij Fort Pannerden werd het schip door de eigen bemanning tussen twee kribben aan de grond gezet en tot zinken gebracht, daar men kansloos was tegen de Duitse vliegtuig-

aanvallen.

De kannonneerboot "Freyr", daterend uit 1877, en daarmee het oudste operationele schip van de marine, hield het wat langer vol, zakte na de verovering van Arnhem door de Duitsers de Rijn af tot bij de Grebbeberg, waarbij af en toe "werkzaam vuur werd afgegeven" (Bezemer). Het schip voer op 13 mei via het Merwedekanaal naar Amsterdam, waar het op het Binnen-IJ tot zinken werd gebracht.

Maar hoe verging het de overige schepen ?

MARINESCHEPEN TE GORINCHEM

De "Cristiaan Cornelis" en de "Cressy" patrouilleerden de 10e mei tussen Nijmegen en Weurt. Na het vallen van de avond, toen de linkeroever van de Waal beneden Nijmegen reeds in Duitse handen was, zakten de schepen af naar Tiel. Omstreeks middernacht kwam de "Tyr" daarbij in aanvaring met een Nederlandse pontonbrug bij Druten. De torpedoboot "Christiaan Cornelis" raakte aan de grond bij een poging de "Tyr" hulp te bieden. Beide schepen konden na korte tijd hun weg vervolgen. In Tiel kreeg men bevel naar Gorinchem op te stomen en vandaar naar Meerkerk, waar de schepen zich onder het commando van de groep Merwede moesten stellen. Het was inmiddels 11 mei. In de vooravond van die dag werd het groepje oorlogsschepen hier doorgeschut. De tocht door het Merwedekanaal was niet zonder problemen, omdat de toch slechts kleine vaartuigen voortdurend vastraakten in het nauwe kanaal.

Eenmaal in Meerkerk aangekomen bleek, dat de tocht door het Merwedekanaal niet nodig was geweest: de drie schepen werden aangewezen voor bewaking van de mijnversperringen bij Gorinchem en Werkendam. Dat hield in, dat de tocht door het Merwedekanaal opnieuw gemaakt moest worden, maar nu in tegengestelde richting, terug naar Gorinchem. In de vroege morgenuren van zondag 12 mei werden de schepen dus opnieuw doorgeschut in de Gorcumse sluizen. De "Christiaan Cornelis" voer nu richting Werkendam en vandaar naar Moerdijk, waar het schip zwaar beschadigd werd door vijandelijk mitailleurvuur. Ter hoogte van Numansdorp vond het 35-jaar oude marinescheepje zijn einde. De "Tyr" en de "Cressy" voeren richting Loevestein en bewaakten daar de mijnversperringen tot aan de avond van

14 mei, toen men bericht ontving, dat de wapens moesten worden neergelegd.

"Wat er na aankomst van de "Tyr" en de "Cressy" te Gorcum met laatstgenoemd schip gebeurd is, viel tot nu toe niet te achterhalen. Uit de memorie Madsen krijgt men de indruk dat het scheepje met de "Tyr" de mijnversperring bij Gorinchem heeft bewaakt, maar over de verrichtingen van de "Cressy" na 12 mei wordt daar niets vermeld"(Bosscher).

De "Tyr" bleef op post op de Waal ter hoogte van Loevestein tot in de nacht van 14 op 15 mei aan boord het bericht werd ontvangen, dat de capitulatie had plaatsgevonden(er was geen radio aan boord).

Nog diezelfde dag kwam een Duitse patrouilleboot langs; op 16 mei werden de bemanningen van beide schepen in krijgsgevangenschap afgevoerd.

Volgens andere bron viel de "Tyr" op 14 mei 1940 bij St. Andries in Duitse handen. Hoe het ook zij, het schip werd bij de Duitse marine in gebruik gesteld als hulpmijnenlegger. In 1945 werd het schip teruggevonden en meteen uit de sterkte afgevoerd.

Zoals gezegd, viel ook de "Cressy" in Duitse handen. Ook dit scheepje overleefde de oorlog en deed nog tot omstreeks 1960 dienst, waarna het van de sterkte werd afgevoerd.

BRONNEN EN LITERATUUR

- K.W.L. Bezemer, Zij vochten op de zeven zeeën, Zeist(1964)
- dr.Ph.M. Bosscher, De Koninklijke Marine in de Tweede Wereldoorlog, Franeker(1984)
- L.L. von Münching, Schepen van de Koninklijke Marine in de Tweede Wereldoorlog, Alkmaar(1978)
- A.J.Vermeulen, De schepen van de Koninklijke Marine en die der gouvernementsmarine, 1814-1962, Den Haag(1967)
- Jaarboek Koninklijke Marine 1978, Den Haag(1980)
- H.W.A. Madsen, Memorie omtrent de Bewakings- en Onderzoekingsdienst Bovenrivieren(AMH no.Aa 2/30)

BIJLAGE, DE SCHEPEN DIE TWEEMAAL DOOR DE GORCUMSE SLUIT-
ZEN VOEREN

De "TYR" bij het verlaten van de haven van Den Helder
(foto AMH 3224)

TYR:

Stoomkannonneerboot

Werk: Christie, Nolet en De Kuyper te Delfshaven

In dienst: 28 november 1878

Afmetingen: 27,80 x 8, 50 x 2,48 meter

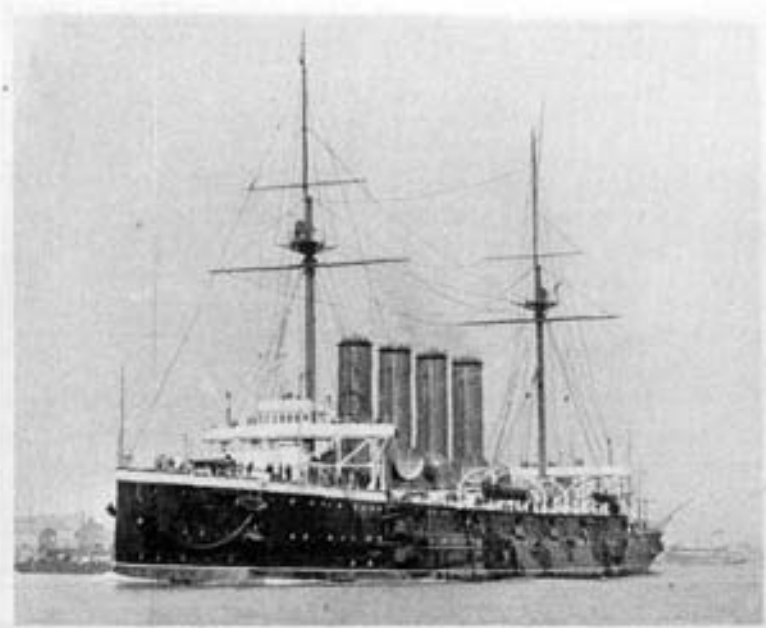
WATERVERPLAATSING: 268 ton

Snelheid: 7,5 mijl

Bewapening: 1 kanon van 12 cm. / 3 kanons van 3,7 cm. /
1 mitrailleur

Bemanning: 34 koppen

Het schip deed dienst als rivierkannonneerboot en als
instructievaartuig en is in al die jaren vrijwel niet
buiten de territoriale wateren geweest.

De Britse pantserkruiser "Cressy", gebouwd in 1900
(foto AMH 52550)

De defensiesloep "Cressy", waarvan ik helaas geen afbeelding heb kunnen bemachtigen was afkomstig van het Engelse oorlogsschip (zie foto hierboven) van diezelfde naam, dat tijdens de Eerste Wereldoorlog, op 22 september 1914, op de Noordzee ter hoogte van Scheveningen door de Duitse onderzeeboot "U 9" werd getorpedeerd.

De bewapening bestond tijdens de meidagen van 1940 uit slechts één kanon van 3,7 cm.

De torpedoboot "Christiaan Cornelis", op deze foto vermoedelijk liggend in de haven van Nieuwediep (foto AMH 142)

CHRISTIAAN CORNELIS:

Torpedoboot

Werk: Maatschappij voor Scheeps-en Werktuigbouw

Fijenoord te Rotterdam

In dienst: 28 december 1905

Afmetingen: 30,00 x 3,60 x 1,025/1,725 meter

Waterverplaatsing: 47,9 ton

Snelheid: 18,6 mijl

Bewapening: 1 kanon van 3,7 cm./1 torpedolanceerbuis/
1 torpedokanon

Bemanning: 12 koppen

Het schip verrichtte uitsluitend binnenlandse diensten.

+++++

"DIT IS IN BETHLEHEM " VARIA

C. de Ruiter, voorzitter beheerscommissie museum
"Dit is in Bethlehem"

ORANJE BOVEN

17 januari t/m 22 maart 1987

De tentoonstelling "Oranje Boven, drie eeuwen Oranje in de huiskamer" bestond uit herdenkingsvoorwerpen die te maken hebben met belangrijke gebeurtenissen rond het Huis van Oranje. De collectie besloeg de periode van ca.1680 tot heden, waarbij met name de periode rond 1900 sterk was vertegenwoordigd. De aanleiding tot het evenement was het 50-jarig-huwelijksfeest van prinses Juliana en prins Bernhard. De expositie, chronologisch per tijdvak ingericht vanaf stadhouder/koning Willem III tot koningin Beatrix, omvatte o.a. tegels, boeken, borden, prenten, lepels, oorkonden en fotokaarten. Er werden niet alleen zaken van nationaal belang tentoongesteld, maar ook het Gorcumse element was duidelijk vertegenwoordigd. Zo was er een serie fotokaarten

Een hoekje van het aan de regeringsperiode van koningin Wilhelmina gewijde deel van de tentoonstelling "Oranje Boven"

van de vroeger befaamde fotograaf Tukker, een in 1938 ter gelegenheid van de geboorte van prinses Beatrix uitgegeven spaarboekje door de Jeugdsparbank in Gorcum en een - in kleurendruk uitgevoerd - archiefexemplaar van de door drukkerij Horneer gepubliceerde Nieuwe Gorinchemsche Courant uit 1889.

De tentoonstelling kwam tot stand dank zij medewerking van onder meer het Koninklijk Huisarchief in Den Haag, het Provinciaal Museum van Drenthe, het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem, museum mr.Simon van Gijn in Dordrecht, de gemeentelijke archiefdienst in de Molenstraat en verschillende particulieren.

Opvallend was ook ditmaal weer de royale publiciteit in kranten en tijdschriften, in radiorubrieken(o.a. Wereldomroep en het NCRV-programma "Studio 55")en op de TV in het NOS-programma "Wie, wat, waar en hoe laat?".In totaal werden 1613 bezoekers geteld.

SCHOOLPLATEN VAN VROEGER

11 april t/m 14 juni 1987

Het was oud-inspecteur van het lager onderwijs J.E.Aartsen, die zaterdag 11 april - door een oude schoolbel te luiden - de tentoonstelling "Schoolplaten van vroeger" officieel opende. In zijn openingstoespraak benadrukte de heer Aartsen de grote didactische en pedagogische betekenis van de schoolplaat, waarvan de expositie zulke schitterende voorbeelden van C.Jetses(1873-1955), J.H.Isings(1884-1977)en M.A. Koekkoek(1875-1944) laat zien.

Naast de dertig originele aquarellen en schilderijen van deze kunstenaars, zijn tal van attributen uit de school van vroeger te bezichtigen, zoals schoolbanken, een lessenaar met hoge stoel voor de onderwijzer, een telraam, een klassieke leesplank, een kapstok, een platenkist, een klompenrek en een verzameling schoolboekjes, schooltassen, griffeldozen, leesplankjes, modellen enz.

De tentoonstelling kwam tot stand door de medewerking van uitgeverij Wolters-Noordhoff in Groningen(de oorspronkelijke uitgever van de platen),het Nationaal Schoolmuseum in Rotterdam, museum Crimpenerhof in Krimpen a/d IJssel, mevrouw C.A. van Duyn uit Krimpen a/d Lek en mevrouw C.M. Crummels-Kelder uit Rotterdam.Ook kon voor de expositie uit de eigen verzameling worden geput, vooral uit de schenking

van wijlen de heer Matthijs de Jongh. "Schoolplaten van vroeger" duurt nog tot en met 14 juni.

Oud-inspecteur J.E.Aartsen opent de tentoonstelling "Schoolplaten van vroeger".
V.l.n.r. mevr. A. Aartsen, de heer J.E. Aartsen en mevr. H.Grummels, dochter van bruikleengeefster mevr. C.M. Grummels-Kelder

E X P O S I T I E - A G E N D A

SCHOOLPLATEN VAN VROEGER 11 april t/m 14 juni

Ook geopend op zaterdagmorgen 23 mei van 10.00 -12.30 uur en op 2e Pinksterdag(8 juni) gedurende de normale openingstijd

KERMIS, TERUG IN DE TIJD 4 juli t/m 20 september

Aspecten uit het kermisgebeuren in vroeger tijd met documenten, foto's, prenten en tal van curieuze voorwerpen

MARTELAREN VAN GORINCHEM

De vaste collectie is verrijkt met een bijzondere aanwinst in de vorm van een schilderstuk (formaat 50 x 50 cm.), waarop binnen een houten lijst de portretten van de negen-

tien Martelaren van Gorinchem. De portretten zijn op koper geschilderd. Alleen de afbeelding van het kruis, waar om heen de portretten zijn gegroepeerd, is op hout geschilderd. Rechts onder is - ter afsluiting - de wonderbloem afgebeeld, die op het graf van de Martelaren in Den Briel zou zijn ontsproten. Het stuk wordt gedateerd rond 1620. De maker is onbekend.

Zowel door de gehanteerde techniek, het onderwerp als de ouderdom, gaat het om een belangrijk kunstwerk, dat met hulp van de conservator Paul Dirkse, verbonden aan het Catharijne Convent in Utrecht, in Gorinchem is beland door het voor onbepaalde tijd aan "Dit is in Bethlehem" af te staan. Het schilderstuk heeft inmiddels een waardige plaats gekregen op de tweede verdieping naast de lithografie van de Martelaren.

Het schilderstuk van de Martelaren van Gorinchem, dat nu op de tweede verdieping van het museum hangt

NATIONAAL MUSEUM WEEKEND

Ook dit jaar doet "Dit is in Bethlehem" weer mee aan het

Nationaal Museumweekend. Op zaterdag 2 en zondag 3 mei is ons museum daarom gratis toegankelijk, terwijl bovendien rondleidingen worden georganiseerd.

MUSEUMPRIJSVRAAG

"Dit is in Bethlehem" haakt in op de Nationale Museum-prijsvraag, op touw gezet door de Stichting Comité voor de zomerpostzegels. Tijdens deze actie, die tot 23 mei duurt, zijn deelnemerskaarten aan de balie verkrijgbaar. De bedoeling is dat vragen worden beantwoord, waarvan de beginletters een woord vormen en dat men daarna uit het gevonden woord een slagzin of een rijmpje maakt, of het woord gebruikt als onderwerp voor een postzegelontwerp. Voor de inzenders, die de kaarten met een op het postkantoor verkrijgbare zomerpostzegel van 55 + 30 ct. dienen te frankeren, zijn tal van prijzen beschikbaar. De opbrengst van de prijsvraag komt ten goede aan de deelnemende musea voor speciale projecten en aanschaffingen.

SPEURTOCHT DOOR GORCUMS GESCHIEDENIS

Tijdens de aanbieding van "Speurtocht door Gorcums geschiedenis" V.l.n.r. mevr. Henriëtte Looyen, mevr. Bea v.d. Steen en wethouder mevr. P.M. Kalis-Eijzinga

(Zaal III) Toen er nog geen munten waren, ruilden de mensen hun produkten. Dat noemen we ruilhandel.

Later, in de middeleeuwen, betaalde men met gouden, zilveren of koperen munten. Tegenwoordig worden munten met machines gemaakt, maar vroeger ging dat anders.

Een muntmeester (dat is iemand die munten maakte) nam een dunne plaat goud, zilver of koper. Met een zware schaar knipte hij daar ronde stukjes uit. Daarna nam hij een metalen stempel en met een grote hamer sloeg hij de muntstempel in het stukje metaal. We spreken dan ook van "het slaan van munten". Ook in Gorinchem zijn vroeger munten geslagen.

Een muntstempel waarmee o
het eind van de 16e eeuw
in Gorinchem munten
werden geslagen.

*** In de kleine vitrine zie je enkele muntstempels. Weet je de oorzaak van de omgekrulde randen?

.....
.....
.....

*** Maak zelf een stempel voor een munt. Voor de stempel kun je gebruiken: een stukje linoleum, een aardappel, klei, hout of kurk.

*** Waaraan kun je zien dat de hierboven afgebeelde muntstempel uit Gorinchem komt?

.....
.....
.....

Donderdag 22 januari vond een belangrijke gebeurtenis plaats, die de educatieve functie van ons museum weer eens duidelijk onderstreepte. Tijdens een feestelijke bijeenkomst in het museum werden op die dag de eerste exemplaren van "Speurtocht door Gorcums geschiedenis" uitgereikt aan de samenstellers Bea van der Steen en Henriëtte Looyen, aan de wethouder voor onderwijszaken mevrouw P.M. Kalis-Eijzinga en aan stadsarchivaris A.J.Busch.

"Speurtocht door Gorcums geschiedenis" bestaat uit een ringband met - in chronologische volgorde - 25 lessen, te beginnen met de Arkels en eindigend met de Tweede Wereldoorlog. Iedere les bevat eenvoudig geschreven informatie over een onderwerp uit de Gorcumse geschiedenis, aan de hand van in het museum opgestelde voorwerpen. Zoveel mogelijk wordt daarbij het verband gelegd tussen de "Gorcumse" en de algemene vaderlandse geschiedenis. Aan het eind van iedere les zijn steeds vragen en opdrachten opgenomen.

De lessen worden voorafgegaan door documentatie over het museum en didactische aanwijzingen voor de leerkrachten en zijn uitgevoerd in de vorm van kopieerbladen. De gebruikers mogen het materiaal dus, mits voor onderwijsdoeleinden, onbeperkt kopiëren.

Bij de presentatie werd van de kant van "Dit is in Bethlehem" benadrukt dat het lesmateriaal - dat voor een klein museum als het onze overigens uniek genoemd mag worden - pas echt profijt voor de kinderen oplevert, als deze regelmatig het museum in klasseverband kunnen bezoeken. Op deze wijze wordt geschiedenis, dat ten onrechte nogal eens het etiket "saai" draagt, immers een boeiend vak. Inmiddels hebben alle in aanmerking komende scholen voor basis- lager beroeps- en speciaal onderwijs de band met lesmateriaal gratis ontvangen.

CONTRIBUTIEREGELING

Om de Gorcumse scholen die het museum willen bezoeken, in financieel opzicht zoveel mogelijk tegemoet te komen, is door de beheerscommissie een speciale contributieregeling vastgesteld.

Tegen een betrekkelijk laag contributietarief per jaar (afhankelijk van de omvang van de school in aantal leerlingen) mag een school- mits in klasse- of groepsverband en onder leiding van een leerkracht - onbeperkt het museum bezoeken.

Met deze regeling is een drempel voor museumbezoek weggenomen. Inmiddels hebben al tien scholen voor de contributieregeling gekozen. De verwachting is, dat meerdere onderwijsinstellingen zullen volgen.

NEDERLAND - MUSEUMLAND

Het jaar 1988 is door de Nederlandse Museumvereniging en enkele andere landelijke organisaties uitgeroepen tot een jaar van groots opgezette museumactiviteiten onder het motto "Nederland-Museumland". Inmiddels hebben zich al ruim 300 musea, waaronder ook "Dit is in Bethlehem" voor deelname aangemeld. Ons museum heeft gekozen voor het onderwerp "Nederland-Waterland". In het kader van dit onderwerp zal in de periode april/juni 1988 een tentoonstelling over de geschiedenis van de Lingehaven worden ingericht, waarover u nog nader geïnformeerd zult worden.

MEDEDELINGEN "OUD-GORCUM"

=====

VAN DE PENNINGMEESTER

Willen degenen die de contributie voor 1987 nog niet hebben betaald, deze alsnog overmaken op postgironr.5593243 of op bankrekeningnr. 47.22.64.761 van de Amrobank te Gorinchem.

Bij voorbaat vriendelijk dank !

H.Blom, penningmeester

NIEUWE LEDEN

E.Blom-Overbosch

H.P. Dekkers

B.P. Deys

H.A. de Groot

H.W. de Koster

mr.B.M.A. Paulus van Pauwvliet

A.J. Roorda- van Tiel

BIJ HET AFTREDEN VAN DE HEREN VAN BEUZEKOM EN DE RUITER

In tegenstelling tot wat de agenda van de ledenvergadering van 26 febr. j.l. onder punt 9 vermeldde, stelde de heer B. van Beuzekom zich niet meer herkiesbaar in het bestuur. Bovendien had de heer C. de Ruiter de wens te kennen gegeven tussentijds af te treden. De reden hiertoe van beiden was een meningsverschil in het bestuur over een agendapunt. Na ampele besprekingen bleef het bestuur in meerderheid bij zijn besluit.

Het bestuur betreurt het zeer dat hierna de heren Van Beuzekom en De Ruiter meenden uit het bestuur te moeten treden. Beide heren hebben vele jaren zeer enthousiast en met grote inbreng hun taak vervuld. Gelukkig blijven ze allebei lid van de vereniging en verklaarden zij zich bereid hun werk voor het museum en Oud-Gorcum Varia voort te zetten.

Voor hun werk in het bestuur dank ik hen namens Oud-Gorcum van ganser harte.

H.C.P. Bloembergen, voorzitter

BIJ DE BENOEMING VAN DE HEER H.C.KRUIJT TOT ERELID VAN " OUD-GORCUM "

In de algemene vergadering van 26 februari 1987 is met algemene stemmen benoemd tot erelid van de vereniging de heer H.C.Kruijt. Deze onderscheiding werd toegekend wegens de vele werkzaamheden welke door hem, in samenwerking met anderen, zijn verricht. Hij was jarenlang bestuurslid. Namens "oud-Gorcum" had hij ook zitting in de sectie historie van de Culturele Raad.

In de werkgroep, daarna beheerscommissie van het museum heeft hij vele jaren intensief gewerkt waardoor, mede door zijn inzet, het museum in 1982 werd heropend.

Tot vorig jaar had hij namens "Oud-Gorcum" zitting in het dagelijks bestuur van de beheerscommissie.

Ook met betrekking tot de collectie van wijlen Mathijs de Jongh heeft hij veel werkzaamheden verricht.

Reden voor het bestuur hem voor te dragen als erelid van de vereniging.

Aldus werd hem de oorkonde van zijn benoeming tijdens de vergadering uitgereikt, met de wens dat hij nog vele jaren van het erelidmaatschap mag genieten.

W. Kreukniet-den Hertog, secr.

Ons kersverse , nog niet geheel van zijn verbazing bekomen, erelid Henk Kruijt ontvangt de bij zijn benoeming behorende oorkonde uit handen van voorzitter Bloembergen

ALBLASSERWAARD EN VIJFHEERENLANDEN JAARBOEK 1987

De Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden vormen een bijzonder gebied. Uitgestrekte polders, afgewisseld met wijdse riviergezichten, stoere molens, sluisjes en gemalen maken deze streek tot een van de mooiste van Nederland. In maart verschijnt het vijfde Jaarboek Alblasserwaard en Vijfheerenlanden, met een groot aantal artikelen over historie en natuur.

Boeiende inhoud

In het nieuwe jaarboek zijn zoals gebruikelijk boeiende artikelen opgenomen over de vele interessante aspecten van de streek:

- * De werking van de molens bij Kinderdijk voor de afwatering van de Alblasserwaard;
- * De Leerdamse ornitholoog Dick Kars, die veel onderzoek gedaan heeft naar de flora en fauna van de streek;
- * De paardenmarkten van Lexmond, zoals deze tot 1931 bijna jaarlijks werden gehouden;
- * Een neergestorte Lancaster in 1944 bij Goudriaan;
- * Naaktlopers en wederdopers in de streek tijdens de 16e eeuw;
- * Godsdiensttwisten in de Waard en de Vijfheerenlanden;
- * Een overzicht van alle musea en historische en natuurverenigingen in de streek;
- * Een bespreking van recent verschenen boeken.

Streekbewoners schrijven zelf

Een heel ander, uniek aspect van dit vijfde jaarboek is de verhalenwedstrijd, die de redactie uitschreef onder de bewoners van de streek. Uit de vele inzendingen werden de twee beste opgenomen in het jaarboek: *Loflied op de Alblasserwaard* - een gedicht - en *Gras is een waterplant*, een verhaal dat de sfeer in de streek van rond de eeuwwisseling raakt typeert. Uit de enthousiaste reacties op de verhalenwedstrijd blijkt wel hoezeer de bewoners zich verbonden voelen met hun Alblasserwaard en Vijfheerenlanden.

Nu bestellen met korting

U kunt dit mooi geïllustreerde jaarboek Alblasserwaard en Vijfheerenlanden bestellen met een aantrekkelijke korting: u betaalt geen f 19,90 (winkelprijs), maar slechts f 17,90 (incl. porto).

Maak dit bedrag over op postgiro 423 94 76, of bankrekening 33 10 89 025, t.n.v. Matrijs, Postbus 670, 3500 AR Utrecht, o. v. v. Jaarboek 1987. Wij sturen u het boek dan franco toe.

Alblasserwaard en Vijfheerenlanden, Jaarboek 1987
80 pag., rijk geïll.
verschijnt maart 1987

INHOUDSOPGAVE

- Mededelingen excursie naar Zaltbommel pag. 3
- Over postmeesters en postkantoren in Gorinchem(I), door A.J. Busch, archivaris van Gorinchem pag. 4
- Mr. Abraham van Hoey, een lastige Gorcumer ? (1684-1766). Een eerste verkenning II , door Aart Bijl pag. 8
- Jeugtherinneringen(slot) door D.J. du Croo pag. 12
- Brief met betrekking tot "Jeugtherinneringen(I) pag. 29
- Gorcum Maritiem Varia, door Bas van Beuzekom, projektmedewerker afdeling maritieme historie van de marinestaf pag. 30
- "Dit is in Bethlehem" Varia, door C.de Ruiter, voorzitter beheerscommissie museum "Dit is in Bethlehem" pag. 37
- Van de penningmeester / Nieuwe leden pag. 44
- Bij het aftreden van de heren Van Beuzekom en De Ruiter / Bij de benoeming van de heer H.C. Kruijt tot erelid van "Oud-Gorcum" pag. 45
- Jaarboek Alblasserwaard en Vijfheerenlanden 1987 pag. 47

Lay-out en typewerk
Eindcorrectie
Druk

: Bas van Beuzekom
: drs. H.M. den Uijl
: Administratief Centrum, Schelluinse-
vliet 17-19, Gorkum